

Juridiska fakultetskansliet

Områdesnämnden för humanvetenskap

Remissvar: En åldersgräns för barns tillgång till sociala medier (SOU 2026:35)

Inledning och sammanfattning av slutsatser

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet har anmodats inkomma med synpunkter på den rubricerade utredningen. SOU:n är ett delbetänkande av utredningen med samma namn: Utredningen om en åldersgräns för sociala medier. Slutsatserna i utredningen sammanfattas på följande sätt:

”I delbetänkandet föreslår utredningen bland annat att det införs en ny lag som innehåller en åldersgräns för tillgång till sociala medier.

Åldersgränsen är formulerad som att ett barn inte före det år barnet fyller 15 år får ha tillgång i inloggat läge till onlineplattformar som gör det möjligt för slutanvändare att

- upptäcka, ansluta sig till och kommunicera med varandra, och
- med allmänheten dela och upptäcka innehåll.

I förslaget ligger också att lagen förses med vissa undantag.

Den första kategorin av undantag rör onlineplattformar som tillhandahålls av vissa aktörer. Undantagna aktörer är dels så kallade mikroföretag och små företag, dels civilsamhällets organisationer.

Förslaget är alltså att en plattform som annars skulle ha träffats av lagens tillämpningsområde men som tillhandahålls av en sådan aktör inte omfattas av åldersgränsen.

Den andra kategorin av undantag rör onlineplattformar som har ett visst huvudsakligt användningsområde. De huvudsakliga användningsområden som föranleder undantag är att

1. spela dataspel,
2. annonsera om varor eller tjänster,
3. delta i professionella nätverk,
4. utveckla och dela öppen källkod, och

5. lagra och dela information om fysisk aktivitet.

Förslaget är alltså att en plattform som annars skulle ha träffats av lagens tillämpningsområde men som har något av dessa huvudsakliga användningsområden inte omfattas av åldersgränsen.”

Utredningen har ett fortsatt uppdrag att

följa det arbete med åldersverifiering som initierats av EU samt att

– analysera de rättsliga skyldigheter som finns för skydd av minderåriga i bland annat det så kallade AV-direktivet och förordningen om digitala tjänster och hur plattformsleverantörernas lösningar för åldersverifiering förhåller sig till dessa skyldigheter. I det fortsatta arbetet ska utredningen också analysera hur de förslag som lämnas av utredningen i det här aktuella delbetänkandet gällande en svensk åldersgräns kan fungera tillsammans med de åtgärder för åldersverifiering som planeras inom EU och i Sverige.

Allmänna reflektioner

Utredningen har en bakgrund i en diskussion om barns användande av digitala tjänster i allmänhet och vissa sociala medier i synnerhet. Denna diskussion har präglats av många olika infallsvinklar. Hur kan – för att använda utredningens begreppsbildning – tillgången till digitala plattformar påverka ungas hälsa, säkerhet och trygghet. Denna fråga kan brytas ned i flera mer specifika frågor. Hur påverkas ungas tillgång till tjänster som TikTok och Snapchat deras lärande, koncentrationsförmåga, sociala kontakter, fysiska aktiviteter och intellektuell utveckling?

Det finns därtill än mer specifika aspekter som har aktualiserats, inte minst i den mediala diskussionen. Hur påverkar tillgången till dessa tjänster risken för sexuell utsatthet? En diskussionspunkt i de senaste årens kriminalpolitiska debatt har varit hur barn rekryteras av kriminella nätverk i digitala medier för att utföra brott mot ersättning, ”crime as a service”, utan att nödvändigtvis ha någon egen koppling till dessa nätverk. Hur ska det vägas in i den rättspolitiska diskussionen? Som ett sista exempel kan nämnas temat hur barn och unga kan dras in i extrema eller nihilistiska sammanhang, vilket när detta skrivs aktualiserats genom uppmärksammandet av våldsförhärlikande nätverk inom vilka barn kan hetsas att begå våldsbrott och självskadebeteende.

Några synpunkter på utredningens arbete

Utredningen har under ledning av den särskilda utredaren haft stöd av en sakkunniggrupp och en expertgrupp. Den har därtill, vilket redogörs för i betänkandets andra kapitel, inhämtat synpunkter från ett stort antal ”stakeholders”: myndigheter och organisationer. En extern konsult har fått i uppdrag att kartlägga vilka sociala medieplattformar som är tillgängliga i Sverige och ekonomiska konsekvenser av lagförslaget. Därtill har utredningen försökt fånga in barnperspektiv på den undersökta frågeställningen men p.g.a. den korta utredningstiden har det inte funnits tid för egna enkätstudier eller diskussionsgrupper med barn. Istället har man haft samråd med BRIS (Barnets rätt i

samhället) och Barnombudsmannen som redogjort för resultat av undersökningar som dessa två organisationer har genomfört.

Som indirekt framgår av föregående stycke har tiden alltså varit knapp. Mot denna bakgrund måste konstateras att den särskilda utredaren tillsammans med sekretariatet lyckats fånga in synpunkter från väldigt många aktörer på kort tid. Det går alltid att ha synpunkter på om fler aktörer borde getts utrymme att kommentera, men det hedrar utredningen att ha tagit sig tiden att kasta nätet så brett som har gjorts. Dock kunde utredningen redovisat uttryckligen vilka personer från t.ex. techbolagen som man haft kontakt med. För de som återkommande arbetar med dessa frågor är det känt att sådana här frågor får olika svar beroende på vem på Meta, Google eller TikTok som svarar, eller kanske snarare: vilken funktion personen ifråga har på respektive företag.

Viktning av input

I utredningens fjärde kapitel beskrivs möjligheter och risker med sociala medier, särskilt underavsnittet 4.3. Avsnittet är förhållandevis kort. Hela kapitlet är 20 sidor och det nämnda underavsnittet 17 sidor. De positiva aspekterna behandlas på två sidor, medan resterande 15 sidor handlar om negativa aspekter: våldsamt och pornografiskt material, problemet med inlägg som kan påverka ätstörningar., rekrytering till gängkriminalitet, etc.

Denna verklighetsbeskrivning, som alltså utgör en begränsad del av utredningen, är basen för de förslag som läggs. Det kan härvid noteras att denna del ägnar en enligt Juridiska fakultetsnämnden oproportionerligt liten uppmärksamhet åt vad det kan finnas för fördelar med att *inte* inskränka barn och ungas tillgång till digitala medier. Det görs iakttagelser om betydelsen som sociala medier kan ha för barn med vissa diagnoser eller som tillhör minoriteter och att unga uppger att de tar del av nyheter och samhällsinformation i sociala medier. Men dessa är kortfattade och analysen grund.

Avvägningen mellan olika intressen som talar för eller emot utredningens förslag kan enligt fakultetsnämndens mening inte göras till en fråga om antal. Om 10 000 barn med NPF-diagnoser har psykologiska fördelar av tillgång till sociala nätverk online behöver inte det nödvändigtvis vara viktigare än att 100 unga rekryteras av kriminella nätverk för att begå brott. Icke desto mindre krävs det enligt fakultetsnämndens mening någon form av proportionalitetsbedömning utifrån en uppskattning av vilka intressen som aktualiseras – även om den inte kan göras i statistiska termer – som inte bara har att göra med vilka mänskliga fri- och rättigheter som påverkas. Finns det ur samhällelig synvinkel starkare skäl för att genomföra en sådan här inskränkning av informationsfriheten i beaktande av såväl de positiva som de negativa effekterna det medför för unga i stort? Den frågan får inget övertygande svar, även om den berörs.

Rättighetsperspektivet

Den senare frågan måste också bedömas utifrån ett fri- och rättighetsperspektiv. Att skapa ett förbud för barn under 15 år att använda digitala tjänster är, även utifrån de empiriska ställningstaganden utredningen gör, en omfattande inskränkning av informationsfriheten för unga. Det är svårt att hitta någon jämförelse när det gäller omfång och påverkan. Det här är troligen den mest genomgripande informationsfrihetsinskränkande lagreform som över huvud taget föreslagits i Sverige i modern tid. Den innebär att en stor del av landets befolkning utestängs från att yttra sig och inhämta information i kanaler som idag dominerar hur man yttrar sig och inhämtar information. Som utredningen redogör för har

unga under 18 år inte bara samma skydd för sina rättigheter som vuxna utan därtill ett särskilt rättsligt skydd i barnkonventionen, som är svensk lag.

Juridiska fakultetsnämnden vill inte uttala sig om huruvida lagförslaget, om det blev lag, skulle stå sig vid en prövning under regeringsformen, Europakonventionen eller barnkonventionen. Utredningen landar i att en reglering av det här slaget skulle vara förenlig med rättighetskatalogerna. En domstolsprövning skulle kunna landa i samma slutsats men det framstår ingalunda som självklart. Bedömningarna sker utifrån omständigheterna i de enskilda fallen. Icke desto mindre kan det konstateras att väldigt många barn och unga begränsas i sin informationsfrihet, även när deras användning av sociala medier inte är skadlig eller problematisk.

Särskilt om yttrandefrihetsgrundlagarna

En aspekt som gör att Sverige avviker från andra rättsordningar ur rättighetssynvinkel är skyddet enligt yttrandefrihetsgrundlagarna. Som utredningen konstaterar är den allmänna uppfattningen att sociala medier inte kan komma i åtnjutande av yttrandefrihetsgrundlagarnas skydd. Att ett barn till följd av ett förbud inte kan använda sig av t.ex. TikTok innebär därmed inte en inskränkning av barnets rättigheter enligt dessa grundlagar. Det finns emellertid en annan aspekt som skulle behöva närmare analys – förhållandet mellan det föreslagna förbudet och anskaffarfriheten i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Det föreslagna förbudet inskränker barns möjlighet att inhämta uppgifter från sociala medier i syfte att offentliggöra dem i medier.

Ställningstagande

Mot bakgrund av ovanstående invändningar avstyrker Juridiska fakultetsnämnden lagförslaget.

Remissvaret har på fakultetsnämndens uppdrag beslutats av dekan, professor Pernilla Leviner. Yttrandet har beretts av biträdande professor Mårten Schultz. Föredragande har varit Karolina Alveryd. Yttrandet har expedierats av Juridiska fakultetskansliet.

Pernilla Leviner

Karolina Alveryd